

Zelfreflectie en

Uit onderzoeken van de AFM en buitenlandse toezichthouders blijkt dat externe accountants een onvoldoende professioneel-kritische instelling hebben bij hun accountantscontroles. Daardoor is het onvoldoende zeker dat de jaarrekening geen materiële fouten bevat. Zelfreflectie bij accountantsorganisaties is geboden vindt Steven Maijor.

'De leidinggevenden zullen het initiatief moeten nemen om de benodigde gedragsverandering tot stand te brengen.'

TEKST STEVEN MAIJOR* | BEELD MARJA BROUWER

De AFM heeft haar algemene bevindingen van haar onderzoeken bij de big four-kantoren publiek gemaakt in haar rapporten van 3 december 2009 en 1 september 2010. De bevindingen komen overeen met die van buitenlandse toezichthouders (zie kader).

De AFM beoordeelt in haar onderzoeken onder meer of de externe accountant de wettelijke controle met een professioneel-kritische instelling heeft opgezet en uitgevoerd. Een professioneel-kritische houding omvat een onderzoekende instelling, alert zijn op omstandigheden die kunnen duiden op eventuele afwijkingen als gevolg van fouten of fraude, en een kritische beoordeling van controle-informatie. Zo'n instelling betekent dat steeds weer wordt bekeken of de verzamelde controle-informatie zou kunnen wijzen op

'Professionele-kritische houding is één van de belangrijkste onderwerpen in de dialoog tussen IFIAR en de zes grootste netwerken.'

een afwijking van materieel belang in financiële overzichten, als gevolg van fouten, maar ook als gevolg van fraude.

VAN GEVAL TOT GEVAL

De daadwerkelijke invulling van een professioneel-kritische houding zal van geval tot geval verschillen. De accountant moet niet alle informatie en verklaringen van klanten goedgegelovig aannemen, maar het betekent niet dat hij alle informatie en verklaringen van de klant moet wantrouwen. In het begin september 2010 door de AFM gepubliceerde onderzoek blijkt dat in meer dan de helft van de onderzochte accountantscontroles de externe accountants hun oordeel baseren op ontoereikende controle-informatie en bovendien een onvoldoende professioneel-kritische instelling hebben. Zij bekijken bewijsmateriaal niet kritisch of vertrouwen te snel op verzamelde informatie, dan wel verkrijgen geen aanvullend bewijs. Dit doet zich niet alleen voor in de financiële sector, maar ook in de bouw/vastgoed, automotieve en publieke sector (gemeenten en woningcorporaties).

TWEE VOORBEELDEN

Het AFM-onderzoek bevat diverse voorbeelden. Twee daarvan zijn:

Voorbeeld controle waardering en toelichting financiële activa

Een externe accountant verricht de con-

trole van een financiële onderneming. De AFM constateerde dat hij geen toereikende controle-informatie heeft verkregen over de juistheid van de gehanteerde waarderingmethoden (actieve markt of waarderingstechniek) voor de bepaling van de reële waarde van de beleggingen en de juiste verwerking daarvan in (de toelichting op) de jaarrekening.

Voorbeeld werkzaamheden groepsaccountant bij controle fiscale holding
Een externe accountant in de rol van groepsaccountant heeft een goedkeurende verklaring afgegeven bij de geconsolideerde jaarrekening van de controlecliënt. Zijn betrokkenheid was echter beperkt tot de ondertekening van die verklaring. Hij heeft niet zelf vastgesteld dat de buitenlandse accountant de controle adequaat heeft uitgevoerd, maar heeft vertrouwd op diens kwaliteit. De groepsaccountant had geen contact met de klant, heeft geen invloed uitgeoefend op de risicoanalyse, planning en uitvoering van de controle en heeft slechts een zeer beperkt aantal uren besteed aan de controle. Hij had dus niet als groepsaccountant mogen fungeren.

FOCUS AFM

De AFM richt zich zowel op de externe accountant als op de (leidinggevenden van) de accountantsorganisatie. Waar de accountant te kort schiet, zal bijna ook altijd de accountantsorganisatie tekortschieten in haar zorgplicht jegens de externe accountant. Deze zorgplicht houdt in dat de accountantsorganisatie rand-

tone-at-the-top essentieel

voorwaarden creëert voor het adequaat functioneren van de externe accountant en om maatregelen te treffen indien zijn functioneren niet langer strookt met de gestelde eisen.

De AFM richt zich dan ook primair op de accountantsorganisatie om te bereiken dat de externe accountant zijn accountantscontroles professioneel-kritisch uitvoert. De interne kwaliteitsbewaking van de accountantsorganisatie moet de kwaliteit van de accountantscontroles waarborgen door de opdrachtgerichte kwali-

teitsbeoordeling, de interne review en de compliance-functie.

LAT HOOG

Het is dan ook van belang dat accountantsorganisaties de lat binnen hun eigen organisatie hoog leggen. Zij moeten adequaat optreden tegen schendingen van de regels door hun medewerkers. Op deze wijze kunnen ze een goede invulling geven aan hun zorgplicht voor de kwaliteit van de accountantscontroles. De AFM zal de accountantsorga-

nisatie aansporen om maatregelen te treffen tegen een accountant die in strijd met de normen heeft gehandeld. Dit kan er zelfs toe leiden dat de accountantsorganisatie een externe accountant laat doorhalen uit het AFM-register.

ZELFREFLECTIE

Uit de onderzoeken van de AFM bij de big four-kantoren blijkt dat de kwaliteit van accountantscontrole en kwaliteitsbewaking verbetering behoeven. De AFM vindt dat bij meerdere big four-kantoren een fundamentele gedragsverandering nodig is om de tekortkomingen in de kwaliteit van de accountantscontrole het hoofd te bieden. Hiervoor zal een uitgebreide interne oorzakenanalyse nodig zijn en daarop toegesneden maatregelen. Zelfreflectie dus. De leidinggevenden binnen de accountantsorganisatie, zoals de (mede)beleidsbepalers en de externe accountants die een controleteam aansturen, hebben immers een belangrijke voorbeeldfunctie. Zij zullen het initiatief moeten nemen om de benodigde gedragsverandering binnen de organisatie tot stand te brengen. De *tone-at-the-top* is van belang als het gaat om kwaliteitsgericht denken en professioneel-kritisch handelen. □

'De AFM vindt een fundamentele gedragsverandering nodig.'

Professional scepticism ook internationaal op agenda

Ook internationaal krijgt de professioneel-kritische houding van accountants veel aandacht. De Britse **Financial Reporting Council (FRC)** heeft er vooral aandacht aan gegeven in samenhang met de kredietcrisis en de controle van *fair values*. Juist bij *fair values* is een professioneel-kritische houding van belang. Bij toepassing van historische kosten is de juistheid van de waardering tamelijk eenduidig, maar bij *fair values*, inclusief het gebruik van modelmatige waarderingen, is er meer beslissingsruimte.

Verder kan worden verwezen naar het rapport *Auditor scepticism: raising the bar* dat de Britse standard setter **Auditing Practices Board (APB)** in augustus 2010 heeft gepubliceerd.

De professioneel-kritische houding van accountants is één van de belangrijkste onderwerpen in de dialoog tussen het **International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR)** en de zes grootste internationale netwerken van accountantsorganisaties (GPPC). IFIAR spreekt met enige regelmaat met de GPPC-netwerken omdat zij vanzelfsprekend invloed hebben op de nationale kantoren maar zelf niet onder toezicht staan. In diverse gespreksrondes is met de GPPC gesproken over een professioneel-kritische houding: wat zijn de oorzaken van een te weinig professioneel-kritische houding? Welke organisatorische maatregelen kunnen worden genomen om verbeteringen te bewerkstelligen?

NOOT

* Steven Maijor is directeur bij de Autoriteit Financiële Markten, voorzitter van IFIAR en als deeltijdhoogleraar verbonden aan de Universiteit Maastricht en de Vrije Universiteit.